

ACADEMIC SPECTRUM

2026-yil 2-son

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

ISSN

3093-9089

Бухоро - 2026

ACADEMIC SPECTRUM

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

№ 2-Son 2026-yil

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrdagi №1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan

BOSH MUHARRIR:

Axmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li

Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A‘ZOLARI

Кулешов Валерий Владимирович - pedagogika fanlari doktori, professor
Rossiya Fanlar akademiyasining akademigi (Ukraina).

Andriyenko Yelena Vasilyevna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va
texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Romm Tatyana Aleksandrovna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim
instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Olimov Shirinboy Sharofovich — pedagogika fanlari doktori, professor
(Buxoro davlat universiteti “Pedagogika” kafedrasini mudiri).

Zaripov Lochin Rustamovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
(O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy
ta‘limni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot markazi, O‘quv-uslubiy faoliyatni
takomillashtirish boshqarma boshlig‘i).

Safarov Dilmurod Xalimovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi Akademik faoliyat bo‘yicha direktor
o‘rinbosari)

Nazarov Akmal Mardonovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Buxoro davlat universiteti Yoshlar masalalari va ma`naviy-ma`rifiy ishlar bo‘yicha
birinchi prorektor).

Rustamov Shavkat Shuhrat o‘g‘li - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini mudiri).

Ganjiyev Feruz Furqatovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini professori).

Ismatova Dilafruz Tuymuratovna - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa
doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Muxlisov Sodiqjon Saidjonovich - pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Axborot tizimlari va raqamli texnologiyalar
kafedrasini dotsenti).

Tilavov Muxtor Hasan o‘g‘li - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Mas‘ul kotib:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li – Buxoro davlat universiteti
Psixologiya kafedrasini o‘qituvchisi

EDITOR-IN-CHIEF:

Akhmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Valeriy Vladimirovich Kuleshov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Sciences (Ukraine).

Elena Vasilyevna Andrienko — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of Physics, Mathematics, Information and Technological Education, Novosibirsk, Russia).

Tatyana Aleksandrovna Romm — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of History, Humanities and Social Education, Novosibirsk, Russia).

Shirinboy Sharofovich Olimov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Bukhara State University, Head of the “Pedagogy” Department).

Lochin Rustamovich Zaripov — Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor (Research Center for the Development of Higher Education under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan, Head of the Department for Improvement of Educational and Methodological Activities).

Dilmurod Xalimovich Safarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Navoi Regional Center for Pedagogical Excellence, Deputy Director for Academic Affairs).

Akmal Mardonovich Nazarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Bukhara State University, First Vice-Rector for Youth Affairs and Spiritual-Educational Work).

Shavkat Shuhrat o‘g‘li Rustamov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Head of the “Psychology” Department).

Feruz Furqatovich Ganjiyev — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Professor of the “Psychology” Department).

Dilafuz Tuymuratovna Ismatova — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

Sodiqjon Saidjonovich Mukhlisov — Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Information Systems and Digital Technologies” Department).

Muxtor Hasan o‘g‘li Tilavov — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

EXECUTIVE SECRETARY:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li — Lecturer, Department of Psychology, Bukhara State University.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

Ахмадов Назирджон Рахмат угли — доктор философии по психологии (PhD), доцент.

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

Кулешов Валерий Владимирович — доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии наук (Украина).

Андрienко Елена Васильевна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт физики, математики, информационных и технологических наук, г. Новосибирск, Россия).

Ромм Татьяна Александровна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт истории, гуманитарных и социальных наук, г. Новосибирск, Россия).

Олимов Ширинбой Шарофович — доктор педагогических наук, профессор (Бухарский государственный университет, заведующий кафедрой «Педагогика»).

Зарипов Лочин Рустамович — доктор педагогических наук (DSc), профессор (Научно-исследовательский центр развития высшего образования при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан, начальник управления совершенствования учебно-методической деятельности).

Сафаров Дилмурод Халимович — доктор психологических наук (DSc), профессор (Навоийский областной центр педагогического мастерства, заместитель директора по академической деятельности).

Назаров Акмал Мардонович — доктор психологических наук (DSc), профессор (Бухарский государственный университет, первый проректор по делам молодежи и духовно-просветительской работе).

Рустамов Шавкат Шухрат угли — доктор психологических наук (DSc), доцент (Бухарский государственный университет, заведующий кафедрой «Психология»).

Ганжиев Феруз Фуркатович — доктор психологических наук (DSc), доцент (Бухарский государственный университет, профессор кафедры «Психология»).

Исматова Дилафруз Туймуратовна — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Психология»).

Мухлисов Содикжон Саиджонович — доктор философии (PhD) по педагогическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Информационные системы и цифровые технологии»).

Тилавов Мухтор Хасан угли — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Психология»).

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

Дехконбоев Шохжахон Ойбек угли — преподаватель кафедры «Психология» Бухарского государственного университета.

Sharopov Suxrob Shodi o'g'li
Osiyo Xalqaro Universiteti 1-bosqich magistranti

O'SMIRLARDA REFLEKSIV XUSUSIYATLAR VA TANQIDIY FIKRLASH O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK

Annotatsiya: Maqolada o'smirlarda refleksiv xususiyatlar bilan tanqidiy fikrlash darajasi o'rtasidagi bog'liqlik empirik jihatdan o'rganilgan. Natijalar refleksiyaning, ayniqsa shaxsiy va tizimli komponentlari tanqidiy fikrlash rivoji bilan ijobiy bog'liqligini ko'rsatadi hamda ta'lim jarayonida refleksiv mashqlarni qo'llash samaradorligini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: o'smirlar, refleksiv xususiyatlar, refleksiya, tanqidiy fikrlash, shaxsiy refleksiya, tizimli refleksiya, metakognitiv jarayonlar, psixologik rivojlanish, ta'lim jarayoni.

Аннотация. В статье эмпирически изучена взаимосвязь между рефлексивными свойствами у подростков и уровнем развития критического мышления. Результаты показывают, что рефлексия, особенно её личностные и системные компоненты, положительно связана с развитием критического мышления, а также подтверждают эффективность применения рефлексивных упражнений в образовательном процессе.

Ключевые слова: подростки, рефлексивные свойства, рефлексия, критическое мышление, личностная рефлексия, системная рефлексия, метакогнитивные процессы, психологическое развитие, образовательный процесс.

Annotation. The article empirically examines the relationship between adolescents' reflexive characteristics and their level of critical thinking. The results indicate that reflection—particularly its personal and systemic components—is positively associated with the development of critical thinking and confirm the effectiveness of applying reflective exercises in the educational process.

Keywords: adolescents, reflexive characteristics, reflection, critical thinking, personal reflection, systemic reflection, metacognitive processes, psychological development, educational process.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida o'smir shaxsining intellektual va shaxsiy rivojlanishini ta'minlash masalasi, avvalo, uning o'z fikrlash faoliyatiga ongli munosabatda bo'lishi, qarorlarini asoslab bera olishi va axborot oqimiga tanqidiy yondashishi bilan bevosita bog'liqdir. Bugungi raqamli va kommunikativ muhit sharoitida o'smirlar turli manbalardan olinayotgan axborotni baholash, solishtirish va tahlil qilish zarurati bilan yuzma-yuz kelmoqda. Shu nuqtai nazardan, o'smirlarda tanqidiy fikrlashni shakllantirish bilan bir qatorda, u bilan uzviy bog'liq bo'lgan refleksiv xususiyatlarni rivojlantirish muammosi ham ijtimoiy-psixologik jihatdan dolzarb hisoblanadi. Psixologik tadqiqotlarda refleksiya shaxsning o'z fikrlari, xatti-harakatlari va ichki holatini anglash, baholash hamda qayta ko'rib chiqishga xizmat qiluvchi murakkab ongiy jarayon sifatida talqin qilinadi.

Refleksiv rivojlanishning ijtimoiy tabiatini asoslashda Lev Semyonovich Vygotsky refleksiyani shaxsning ijtimoiy tajribani ichkilashtirish jarayoni bilan bog'liq holda ko'rib, uning muloqot va hamkorlik faoliyati orqali shakllanishini ta'kidlaydi. Faoliyat yondashuvi doirasida Aleksey Nikolaevich Leontiev refleksiyani shaxs faoliyatini ongli rejalashtirish, nazorat qilish va natijalarni baholash mexanizmi sifatida talqin qiladi. Shuningdek, Sergey Leonidovich Rubinshtein refleksiyani shaxs va faoliyat birligining muhim psixologik ko'rsatkichi sifatida izohlab, aynan o'smirlik davrida shaxsning ichki pozitsiyasi va o'zini anglash jarayonlari jadallashishini ko'rsatadi. Zamonaviy tadqiqotlarda esa Anatoly Viktorovich Karpov refleksiyani shaxsiy, kommunikativ va intellektual faoliyat bilan bog'liq ko'p darajali tizim sifatida asoslab, refleksiv xususiyatlar rivoji shaxsning kognitiv faoliyat samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydi.

So‘nggi yillarda ilmiy adabiyotlarda tanqidiy fikrlash shaxsning mantiqiy tahlil qilish, dalillarga tayangan holda xulosa chiqarish, muqobil qarashlarni baholash va qaror qabul qilish qobiliyatlari majmui sifatida talqin qilinmoqda. Mazkur jarayonning samarali kechishi esa shaxsning o‘z fikrlash strategiyalarini anglash va nazorat qilish imkonini beruvchi refleksiv mexanizmlarsiz to‘liq amalga oshmaydi. Shu bois, refleksiv xususiyatlar tanqidiy fikrlashning psixologik asosi sifatida namoyon bo‘lishi mumkinligi ilmiy jihatdan tobora ko‘proq e’tirof etilmoqda. Biroq mavjud tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, refleksiya va tanqidiy fikrlash o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik ko‘proq umumiy nazariy darajada yoritilgan bo‘lib, ayniqsa o‘smir yosh davrida refleksiyaning alohida komponentlari (shaxsiy, ijtimoiy, hissiy va tizimli refleksiya) bilan tanqidiy fikrlash o‘rtasidagi munosabat yetarli darajada empirik o‘rganilmagan.

Shu munosabat bilan, mazkur maqolada o‘smir shaxsida refleksiv xususiyatlar va tanqidiy fikrlash o‘rtasidagi bog‘liqlikni empirik asosda aniqlash, refleksiyaning tarkibiy komponentlari bilan tanqidiy fikrlash darajasi o‘rtasidagi psixologik munosabatlarni ochib berish hamda olingan natijalar asosida ta’lim jarayonida refleksiv va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga doir ilmiy-amaliy xulosalar ishlab chiqish maqsad qilib qo‘yildi.

Adabiyotlar tahlili. O‘smirlarda refleksiv xususiyatlar va tanqidiy fikrlash o‘rtasidagi bog‘liqlik masalasi zamonaviy psixologiyada shaxsning ongli faoliyati, metakognitiv jarayonlari va o‘zini-o‘zi boshqarish mexanizmlari bilan uzviy aloqada talqin qilinadi. Mazkur muammoning nazariy ildizlari, avvalo, shaxs rivojlanishining ijtimoiy tabiatini asoslovchi yondashuvlarga borib taqaladi. Jumladan, Lev Semyonovich Vygotskyning madaniy-tarixiy konsepsiyasida refleksiya shaxsning ijtimoiy tajribani ichkilashtirish jarayonida shakllanuvchi oliy psixik funksiyalardan biri sifatida izohlanadi. Olimning qarashlariga ko‘ra, o‘smirlik davrida muloqot, hamkorlik va o‘quv faoliyati refleksiv jarayonlarning faollashuvi uchun muhim psixologik shart-sharoitlarni yaratadi.

Faoliyat yondashuvi doirasida Aleksey Nikolaevich Leontiev refleksiyani shaxsning faoliyatni ongli rejalashtirish, amalga oshirish va natijalarni baholash jarayonlari bilan bog‘liq mexanizm sifatida talqin qiladi. Uning ta’kidlashicha, refleksiya shaxsning bilish faoliyatini boshqarishga xizmat qilib, aynan o‘smirlik davrida mustaqil qaror qabul qilish va muammoli vaziyatlarni tahlil qilish jarayonida faol rivojlanadi. Shu jihatdan, refleksiya tanqidiy fikrlashning psixologik asoslaridan biri sifatida namoyon bo‘lishi mumkin.

Shaxs va faoliyat birligi tamoyiliga tayangan holda Sergey Leonidovich Rubinshtein refleksiyani shaxsning o‘z imkoniyatlari, cheklovlari va ichki holatini anglashga yo‘naltirilgan ongiy faoliyat shakli sifatida izohlaydi. Olim refleksiyani shaxsning ichki pozitsiyasini shakllantiruvchi mexanizm sifatida ko‘rib, aynan o‘smirlik davrida o‘zini baholash va o‘z xatti-harakatlariga tanqidiy munosabat kuchayishini alohida ta’kidlaydi.

Refleksiyaning tuzilmasi va darajalarini empirik asosda tadqiq etishda Anatoly Viktorovich Karpovning ishlari muhim o‘rin tutadi. Muallif refleksiyani ko‘p darajali va ko‘p komponentli psixologik tizim sifatida asoslab, shaxsiy, kommunikativ va intellektual refleksiya shakllarini ajratib ko‘rsatadi. Karpovning konsepsiyasida refleksiv xususiyatlar shaxsning bilish jarayonlari samaradorligi, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va qaror qabul qilish faoliyati bilan bevosita bog‘liq holda talqin qilinadi.

Zamonaviy yondashuvlarda refleksiya shaxsning ma’no tizimi va hayotiy pozitsiyasi bilan uzviy bog‘liq holda ko‘rib chiqiladi. Xususan, Dmitriy Alekseevich Leontiev refleksiyani shaxsning o‘z tajribasini anglash, hayotiy tanlovlarni baholash va ichki mas’uliyatni shakllantirish jarayonlari bilan integratsiyalashgan psixologik hodisa sifatida izohlaydi. Uning tadqiqotlarida refleksiv jarayonlar shaxsiy yetuklikning muhim ko‘rsatkichi sifatida talqin qilinadi.

Tanqidiy fikrlash muammosi esa xorijiy va mahalliy psixologik adabiyotlarda shaxsning tahliliy tafakkuri, dalillarga tayangan xulosa chiqarish, muqobil fikrlarni baholash va qaror qabul qilish qobiliyatlari majmui sifatida yoritiladi. Bu yo‘nalishda tanqidiy fikrlashning kognitiv va metakognitiv asoslarini izohlashda Peter A. Facione tomonidan ishlab chiqilgan konseptual yondashuv muhim ahamiyatga ega bo‘lib, unda tanqidiy fikrlash refleksiv baholash, o‘z fikrlash jarayonini nazorat qilish va xulosalarni qayta ko‘rib chiqish qobiliyatlari bilan bevosita bog‘liq holda talqin qilinadi. Shuningdek, Robert H. Ennis tanqidiy fikrlashni ongli va asoslangan fikr yuritish

jarayoni sifatida izohlab, uning shakllanishida shaxsning o‘z fikrlash strategiyalarini anglash darajasi muhim rol o‘ynashini ta’kidlaydi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, refleksiya va tanqidiy fikrlash bir-birini to‘ldiruvchi va o‘zaro shartlangan psixologik hodisalar sifatida talqin qilinadi. Biroq mavjud ilmiy manbalarda, asosan, refleksiya va tanqidiy fikrlash alohida tadqiqot obyekti sifatida yoritilgan bo‘lib, aynan o‘smirlik davrida refleksiyaning tarkibiy komponentlari (shaxsiy, ijtimoiy, hissiy va tizimli refleksiya) bilan tanqidiy fikrlash darajasi o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik masalasi yetarli darajada empirik jihatdan asoslanmagan. Shu sababli, mazkur tadqiqot o‘smirlarda reflektiv xususiyatlar va tanqidiy fikrlash o‘rtasidagi psixologik munosabatlarni aniqlashga qaratilgan bo‘lib, mavjud ilmiy bo‘shliqni to‘ldirishga xizmat qiladi.

Metodikalar sharhi. Mazkur tadqiqotda o‘smirlarda reflektiv xususiyatlar va tanqidiy fikrlash o‘rtasidagi bog‘liqlikni empirik aniqlash uchun psixologiyada keng qo‘llaniladigan, ishonchliligi va validligi ilmiy tadqiqotlar bilan tasdiqlangan diagnostik metodikalardan foydalanish maqsadga muvofiq deb topildi.

O‘smir shaxsida reflektiv xususiyatlarni aniqlashda refleksiyaning ko‘p darajali va ko‘p komponentli tuzilmasiga tayanuvchi metodik yondashuvlar asos qilib olindi. Xususan, refleksiyaning shaxsiy va intellektual jihatlarini baholashda Anatoly Viktorovich Karpov tomonidan ishlab chiqilgan reflektivlikni diagnostika qilishga mo‘ljallangan so‘rovnoma reflektiv jarayonlarning umumiy darajasini aniqlash imkonini beradi. Ushbu metodika shaxsning o‘z faoliyatini tahlil qilish, qaror qabul qilish jarayonini anglash hamda vaziyatni qayta ko‘rib chiqish qobiliyatlarini baholashga yo‘naltirilgan bo‘lib, o‘smirlik davrida reflektiv rivojlanish dinamikasini aniqlashda samarali hisoblanadi.

Reflektiv xususiyatlarning tarkibiy jihatlarini yanada chuqurroq aniqlash maqsadida refleksiyaning differensial turlarini o‘rganishga mo‘ljallangan metodika qo‘llanildi. Mazkur metodika Dmitriy Alekseevich Leontiev, Evgeniya Mikhaylovna Lapteva, Evgeniy Nikolaevich Osin va Alena Jurievna Salikhova tomonidan ishlab chiqilgan bo‘lib, refleksiyaning tizimli refleksiya, introspeksiya hamda kvazirefleksiya kabi asosiy turlarini ajratib baholash imkonini beradi. Ushbu metodikaning afzalligi shundaki, u reflektiv jarayonlarning faqat umumiy darajasini emas, balki ularning sifat jihatlarini ham aniqlashga imkon yaratadi.

Tanqidiy fikrlash darajasini baholashda esa shaxsning mantiqiy tahlil qilish, dalillarni baholash, xulosa chiqarish va muqobil fikrlarni solishtirish qobiliyatlarini aniqlashga yo‘naltirilgan metodikalar asos qilib olindi. Tanqidiy fikrlashni ko‘p komponentli kognitiv ko‘nikmalar majmui sifatida baholashda Peter A. Facione tomonidan ishlab chiqilgan konseptual modelga tayanuvchi test metodikalari keng qo‘llanilib, ularda tahlil, interpretatsiya, baholash, xulosa chiqarish va o‘z fikrini asoslash komponentlari alohida o‘lchanadi. Ushbu metodik yondashuv o‘smirlarning real vaziyatlarga nisbatan tanqidiy munosabat bildirish darajasini aniqlash imkonini beradi.

Shuningdek, tanqidiy fikrlashni ongli va asoslangan fikr yuritish jarayoni sifatida baholashda Robert H. Ennis tomonidan taklif etilgan yondashuvlar ham metodik asos sifatida inobatga olindi. Ushbu yondashuv doirasida o‘smirlarning fikr yuritish strategiyalarini anglash, qaror qabul qilishda dalillarga tayanish va xulosalarni qayta ko‘rib chiqish qobiliyatlari baholanadi.

Umuman olganda, tadqiqotda qo‘llanilgan metodikalar reflektiv xususiyatlarning tarkibiy jihatlarini hamda tanqidiy fikrlashning asosiy kognitiv komponentlarini kompleks tarzda o‘lchash imkonini beradi. Metodikalar majmuasining tanlanishi refleksiya va tanqidiy fikrlash o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni empirik asosda aniqlash, refleksiyaning alohida komponentlari bilan tanqidiy fikrlash darajasi o‘rtasidagi psixologik munosabatlarni ishonchli tarzda tahlil qilishga xizmat qiladi.

Xulosa. O‘tkazilgan nazariy va empirik tahlillar shuni ko‘rsatdiki, o‘smir shaxsida reflektiv xususiyatlarning rivojlanganlik darajasi ularning tanqidiy fikrlash salohiyati bilan bevosita va mazmunan uzviy bog‘liqdir. Tadqiqot natijalari refleksiyaning shaxsiy, tizimli va ijtimoiy komponentlari o‘smirlarning axborotni tahlil qilish, muammoli vaziyatlarni baholash, muqobil qarashlarni solishtirish hamda asoslangan xulosa chiqarish jarayonlarida muhim psixologik tayanch bo‘lib xizmat qilishini tasdiqladi. Ayniqsa, o‘z fikrlash jarayonini anglash, qaror qabul qilish motivlarini tahlil qilish va natijalarni qayta baholashga yo‘naltirilgan reflektiv faoliyat tanqidiy

fikrlashning kognitiv va metakognitiv mexanizmlarini faollashtirishi aniqlandi. Olingan ma’lumotlar o’smirlilik davrida refleksiv xususiyatlarni rivojlantirish tanqidiy fikrlashni shakllantirishning samarali psixologik sharti ekanligini ko’rsatib, ta’lim jarayonida reflektiv mashqlar, muammoli vaziyatlar asosidagi topshiriqlar hamda tahliliy muhokamalarni tizimli joriy etish zarurligini asoslaydi. Mazkur tadqiqot natijalari o’smirlarda refleksiya va tanqidiy fikrlashni uyg’un rivojlantirishga yo’naltirilgan psixologik-pedagogik dasturlarni ishlab chiqish hamda maktab amaliyotiga tatbiq etish uchun muhim ilmiy-amaliy asos bo’lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shoumarov G‘.B. *Shaxs psixologiyasi*. – Toshkent, 2002.
2. Karimova V.M. *Ijtimoiy psixologiya*. – Toshkent, 2008.
3. Nishanova Z.T. *Yosh va pedagogik psixologiya*. – Toshkent, 2010.
4. Sunnatova R.I. *Shaxs tafakkuri va intellektual rivojlanishi*. – Toshkent, 2014.
5. Qodirov K.B. *O’smirlar psixologiyasi*. – Toshkent, 2016.
6. Vygotskiy L.S. *Detskaya psixologiya*. – Moskva, 1984.
7. Leontyev A.N. *Faoliyat. Ong. Shaxs*. – Moskva, 2005.
8. Rubinshteyn S.L. *Umumiy psixologiya asoslari*. – Sankt-Peterburg, 2002.
9. Karpov A.V. *Refleksiv faoliyat psixologiyasi*. – Moskva, 2004.
10. Leontyev D.A. *Shaxsiy potensial*. – Moskva, 2011.
11. Leontyev D.A. va boshq. *Differensial refleksiya metodikasi*. – 2009.
12. Facione P.A. *Critical Thinking*. – 2013.
13. Ennis R.H. *The Nature of Critical Thinking*. – 2011.

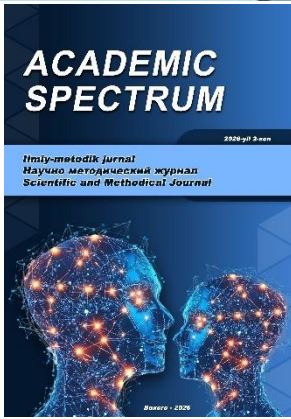
MUNDARIJA:

Qurbonov G‘ulomjon G‘afurovich Ochilboyeva Maftuna Dilshod qizi	<i>Matematik ta’limda differensial yondashuv tushunchasi va uning shakllanishining hozirgi holati</i>	6
Xusanova Gulasal Shuhratjon qizi Husanboyeva Xurshidabonu Muhammadamin qizi	<i>Axborot texnologiyalarining chet tilini o‘qitish metodikasidagi o‘rni va ahamiyati</i>	10
Nasirdinova Gulshoda Donyorbek qizi Abdumalikova Marjona Doniyorjon qizi	<i>Kollaborativ o‘qitish texnologiyasi “boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi” faniga tatbiq etish imkoniyati</i>	13
Alimdjanova Dilbar Negmatovna	<i>Jamoat salomatligini fanini o‘qitishda mualliflik pedagogik texnologiyalari</i>	18
Raximova Nasiba Nuriddinovna	<i>O‘smirlarda agressiya muammosini o‘rganishning nazariy-metodologik asoslari</i>	22
Bozorova Nazokat Mamasoatovna	<i>Tarixiy podkastlar va videobloglar o‘quvchilarning kognitiv faolligini rivojlantirish shakli sifatida</i>	26
To‘rayeva Dilovar Naimovna	<i>Kichik yoshdagi o‘quvchilarning badiiy asarni tahlil etishdagi psixologik xususiyatlari</i>	30
Bobomurodova Mahzuna Ortiq qizi	<i>Gidronimlarda geografik va tarixiy omillarning aks etishi</i>	33
Giyasova Zuxra Raxmatullayevna	<i>Gaz molekulalarining tezliklar bo‘yicha taqsimoti: desmos yordamida raqamli vizualizatsiya va didaktik imkoniyatlar</i>	36
Bekimbetova Gulnaz Nabatovna	<i>Methodology for using educational materials on natural resources in theoretical classes</i>	43
Narmuradova Rayhon Uktamovna	<i>Huquqni muhofaza qiluvchi organlar xodimlarini psixologik tahlilga o‘rgatishning ahamiyati</i>	48
Itolmasova Nafisa Furqatovna	<i>Kasbiy qobiliyat tushunchasi va uning psixologik asoslari</i>	51
Yunusova Sohiba Abdulmamidovna Raxmataliyeva Marjona Xurshidjon qizi	<i>Jarayonlarni boshqarishda rejining va kaizen uslublari asosida samaradorlikni oshirish</i>	54
Narmuradova Rayhon Uktamovna	<i>Jinoyat sodir etishda affekt holatining psixologik va huquqiy bahosi</i>	57
Ismatova Kamola Azizjon qizi	<i>Bola psixik taraqqiyotida oilaning ahamiyati</i>	60
Ochilova Mexrubon Syratovna	<i>Значение курсов повышения квалификации учителей цифровой грамотности и применению образовательных платформ на уроках географии</i>	64
Sirojov Otajon Orifjonovich	<i>Talabalarning o‘quv faoliyatini raqamli texnologiyalar asosida tashkil qilishning integrativ mexanizmlarini takomillashtirish</i>	69
Islomov Nurtoy Nomoz o‘g‘li	<i>Talabalarda atamalar bilan ishlash ko‘nikmalarini takomillashtirish</i>	76

Madaminova Gulzira Gulamkadirovna	<i>Ingliz tili o‘qitishda o‘quvchilarning kognitiv kompetensiyani rivojlantirish metodlari tahlili</i>	80
Eshmuminova Oybarchin Botirovna	<i>Maktabdan tashqari ta‘lim strategiyalari: istiqbolli yo‘nalishlar, strategik rejalashtirish va amaliy tadqiqotlar</i>	84
Ibodulloyev Nurali Sheraliyevich	<i>Raqamli texnologiyalardan foydalanishning ta‘lim jarayonidagi o‘rni</i>	88
Odamova O‘g‘iljon Kenjayevna	<i>Ta‘lim muassasalarida psixologik xizmatning samaradorligini oshirishda ertak terapiyasining o‘rni</i>	91
Shikarov Tolib Tavakalovich	<i>Raqamli pedagogikada adaptiv ta‘lim texnologiyalari: talabalarning individual ehtiyojlarini qondirish va o‘quv samaradorligini oshirish</i>	95
Raximov Azizbek Normurodovich	<i>Jadid munavvarlar faoliyatida vatanparvarlik tarbiyasining pedagogik mohiyati</i>	99
Shomurodova Nozima Baxriddin qizi	<i>Maktabgacha yoshdagi bolalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda xorijiy tajribalar tahlili</i>	104
Xolmirzayeva Shahnoza Majidovna	<i>Maktabgacha yoshdagi bolalarda mustaqillik va ijodiy tashabbusni rivojlantirishning pedagogik asoslari</i>	108
Tangirov Farxodjon Mamatyakubovich	<i>Loyihaga asoslangan faoliyatning o‘quvchilar meta-fan kompetensiyalari va texnologik madaniyatini rivojlantirishga ta‘siri</i>	112
Rasulov Rustambek Odilovich Xoshimov Mirjalol Murodjon o‘g‘li	<i>Xalqaro aloqa: mohiyati, rivojlanishi, va zamonaviy tendensiyalar</i>	119
Baratova Nozima Xidirova Gavhar Rustamovna	<i>Raqamli texnologiyalar asosida barqaror turizmni rivojlantirish istiqbollari</i>	123
Urazaliyeva Dilraboxon Nishonboyevna	<i>O‘smirlarda suisid xavfining bio-psixo-fiziologik mexanizmlari: masofaviy psixogen ta‘sir sharoitida tibbiy-psixologik yondashuv</i>	129
Kurbonov Munis Ro‘zmetova Muhabbat	<i>Ta‘lim jarayonida pedagogik yondashuv axborotlashtirishning ahamiyati</i>	137
Farmonova Dildora Sobirovna	<i>Nogiron bolalarning jamiyatga moslashuvdagi to‘siqlar</i>	140
Axmadova Gulbashakar Azizbekovna	<i>Erta bolalikda emotsional befarqlikning oqibatlari</i>	143
Tojiboyev Ziyodilla A‘zamjon o‘g‘li	<i>Raqamli iqtisodiyot sharoitida milliy iqtisodiyotni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari</i>	147
Umaraliyeva Hilola Fazliddin qizi	<i>Talabalarning kommunikativ kompetentligi guruhiiy o‘zaro ta‘sir samaradorligining prediktori sifatida</i>	149
Kozieva Ikbol Komilzhonovna	<i>Onomastics funktsions</i>	153
Ismatova Dilafruz To‘ymuratovna	<i>Zamonaviy jamiyatda oilaviy qadriyatlar transformatsiyasi: an‘anaviy modeldan individualistik modelga o‘tish jarayoni</i>	156
Ziyadilloeva Malikabonu Abdulloyevna	<i>Approaches to studying individual soldier performance and group interaction in the armed forces</i>	160

Ashrapov Nodirbek Namoz o'g'li	<i>O'smirlik davrida kognitiv jarayonlarning shakllanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-muhit omillari va ularning shaxs kamolotidagi ahamiyati</i>	164
Hamroyev Jasur Umedovich	<i>Oliy ta'lim muassasalarida sun'iy intellekt texnologiyalari asosida talabalarning innovatsion tafakkuri va muammoli vaziyatlarni hal etish kompetensiyalarini rivojlantirish mexanizmlari</i>	169
Axmadov Nazirjon Rahmat o'g'li	<i>Social and psychological factors in the development of positive behavior in adolescents</i>	173
Rustamov Shavkat Shuxratovich	<i>Pedagogical and psychological approaches to developing students' innovative competence</i>	177
Назаров Акмал Мардонович	<i>Психологические факторы развития креативного мышления и инновационного подхода у студентов</i>	180
Ганджиев Феруз Фуркатович	<i>Проявления агрессии среди подростков в социальных сетях и их психологические последствия</i>	184
Дехконбоев Шохжахон Ойбекович	<i>Методы и подходы судебно-психологической экспертизы при оценке эмоционального состояния личности</i>	189
Zoirov Abduqodir Askarovich	<i>Talabalarda diqqat sifatлари rivojlanishining psixologik determinantlari</i>	193
Xolmo'minova Yasmina Ma'murjon qizi	<i>Maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda individual ta'lim dasturlarining samaradorligi</i>	197
Khusanova Gulasal Shuhratjon kizi, Fozilova Shakhzoda Aslam kizi	<i>Comparison of the effectiveness of online and offline learning</i>	200
Raximova Moxinora Xoshimjanovna Ibrohimova Feruzabonu Ilyosbek qizi	<i>Rivojlangan xorijiy mamlakatlar ta'limi taraqqiyotining ayrim masalalari</i>	203
Шарипова Умида Шавкат кизи	<i>Факторы и проблемы исследования гендера в социолингвистике</i>	206
Тагирова Муштарий Махсудовна	<i>Своеобразные черты литературных и публицистических трудов джадидов</i>	209
Narziyeva Husnora	<i>Norasmiy savdoning shahar iqtisodidagi o'rni</i>	212
Xomidova Mahliyo Akobir qizi	<i>Elektron hisoblash mashinalari uchun yaratilgan dasturlar, ixtirolar, foydali modellar va sanoat namunalari</i>	216
To'raqulova Nargiza Ali qizi	<i>Yozuvning vujuga kelishi va tilshunoslikdagi ahamiyati</i>	219
Qovlonbekov Abdulaziz Abdullajon o'g'li.	<i>Para sportchilarni qo'llab quvvatlashning ijtimoiy psixologik determinatlari (o'smir yoshidagi parasportchilar misolida).</i>	222
Diyorbek Abrayev Mamarajab ogli	<i>Translation of culturally-bound words from english into uzbek: challenges and strategies</i>	225
Sharipova Shukronaxon Baxtiyorjon qizi	<i>O'zbek xalq og'zaki ijodi va uni maktabgacha yoshdagi bolalar emotsional intellektini rivojlantirishda qo'llashning psixologik asoslari</i>	228

<i>Rahmatova Nasiba Sobirovna</i>	<i>Gender psixologiyasida jinsiy farqlanish muammolarini tahlil qilishda erkaklar va ayollarning rollari</i>	231
<i>Ro‘ziyev Ulug‘bek Muzzafarovich</i>	<i>O‘smirlardagi emotsional zo‘riqishlar va ularni kelib chiqish sabablari</i>	238
<i>Mirzayeva Dilshoda Ikromjonova Sayfidinova Aziza Tolibovna</i>	<i>O‘zbek va ingliz leksikasida nabotot obrazlarining metaforik talqini</i>	242
<i>Qodirova Dilnoza Murtazoyevna</i>	<i>Talabalarda professional identifikatsiya jarayonining psixologik determinantalari</i>	244
<i>Tajibayev Shohruh Maqsudovich</i>	<i>The influence of psychological characteristics on guides’ communicative skills and their professional significance</i>	251
<i>Sharopov Suxrob Shodi o‘g‘li</i>	<i>O‘smirlarda refleksiv xususiyatlar va tanqidiy fikrlash o‘rtasidagi bog‘liqlik</i>	256

“ACADEMIC SPECTRUM”

ILMIY METODIK JURNALI UCHUN MAQOLALARNI RASMIYLASHTIRISH TALABLARI

“ACADEMIC SPECTRUM” ilmiy jurnali mualliflari diqqatiga!

1. “ACADEMIC SPECTRUM” ilmiy jurnali ilmiy maqolalarni o‘zbek, rus va ingliz tillarida chop etadi.

2. E‘lon qilinadigan maqolalarga bo‘lgan asosiy talablar:

✚ ishning dolzarbligi va ilmiy yangiligi;

✚ maqolaning hajmi: adabiyotlar ro‘yxati, chizma va jadvallar inobatga olingan holatda 3-8 betgacha;

✚ maqola nomi, annotatsiya (50-60 ta so‘z) va tayanch so‘zlar (8-

10 ta) ingliz, o‘zbek va rus tillarida keltiriladi.

3. Maqola boshida mavzu, muallifning F.I.O. (to‘liq yozilishi kerak), mualliflar bir nechta bo‘lsa, ularning har biri haqida to‘liq ma‘lumotlar berilishi shart, tashkilot, shahar, mamlakat, muallifning e-maili ko‘rsatiladi. Matnda kirish qismi, tadqiqot obyekti va qo‘llanilgan metodlar, olingan natijalar va ularning tahlili, xulosa, adabiyotlar ro‘yxati, albatta, keltiriladi. Maqolada keyingi 10-15 yilda e‘lon qilingan adabiyotlarga havola qilinishi tavsiya etiladi.

4. Matn uchun: Microsoft Word; Times New Roman, 12 shrift, maqola nomi bosh harflarda, interval 1,0; abzas 1,0 sm, yuqori va pastki tomon 2 sm, chap va o‘ng tomon 2 sm.

5. Agar maqolaga rasm, jadval, diagramma, sxema, chizma, turli grafik belgilar kiritilgan bo‘lsa, ular aniq va ravshan tasvirlanishi, qisqartmalarning to‘liq izohi yozilishi lozim. Formulalar matnga maxsus kompyuter dasturlarida kiritilishi kerak.

6. Iqtibos olingan yoki foydalanilgan adabiyot satr osti izohi tarzida emas, balki maqola oxirida asosiy matndagi ketma-ketligi asosida umumiy ro‘yxatda ko‘rsatiladi. Matn ichidagi ko‘chirmadan so‘ng iqtibos olingan asarning ro‘yxatdagi tartib raqami va sahifasi kvadrat qavs ichida beriladi. Bu o‘rinda kitob, to‘plam, monografiyalar uchun mualliflarning ism-familiyalari, manbaning to‘liq nomi, nashr ko‘rsatkichi (shahar, nashriyot va nashr yili) ko‘rsatiladi. Jurnal maqolalari va boshqa davriy nashrlar uchun mualliflarning ism-familiyalari, maqola nomi, jurnal nomi, yili va soni, sahifa nomeri ko‘rsatiladi.

7. Maqola matni kamida 70-80 % muallifning shaxsiy izlanishlari natijasiga asoslanishi lozim. Topshirilgan maqolalar “Anti plagiat” tizimi yordamida tekshiriladi.

8. Tahririyatga taqdim qilingan maqolalar tahririyat tomonidan taqrizga beriladi. Maqola taqrizdan qaytgach, agar zarur bo‘lsa, barcha savol va e‘tirozlar bo‘yicha muallifga qayta ishlash uchun taqdim etiladi. Maqola nusxalari qaytarilmaydi.

9. Tahririyat maqolani taqrizga yuboradi, taqriz ijobiy bo‘lsa maqola jurnalda chop etish uchun qabul qilinadi. Jurnalda anjuman tezisleri va ma‘ruzalari chop etilmaydi. E‘lon qilingan materiallarning haqqoniyligiga va ko‘chirilmaganligiga shaxsan muallif javobgardir.

10. Tahririyat maqolaga ayrim kichik o‘zgartirishlarni kiritishi mumkin. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan ko‘rib chiqilmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

11. Ijobiy taqriz berilgan maqola tahririyat tomonidan qabul qilingan sanaladi. Jurnal tahririyati maqola matnini qisqartirish va unga tahririy o‘zgartirishlar kiritishga haqlidir.

12. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan qabul qilinmaydi va ko‘rib chiqilmaydi.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrda №1273056 sonli guvoohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi,
Buxoro shahri Alpomish ko‘chasi, 9-uy
Elektron manzil: <https://fanistiqbollari.uz>
Telegram raqami: -998 (91) 245-46-66

“ACADEMIC SPECTRUM” ilmiy-metodik jurnal.

Buxoro

2026. № 2-Son.